

**Управління культури
Київської обласної державної адміністрації
КЗ КОР «Білоцерківський краєзнавчий музей»**

**LXI
(61)
Краєзнавчі читання**

**імені
о. Петра Лебединцева**

29 вересня 2022 р.

**Біла Церква
2022 р.**

ЗМІСТ

I. Оргкомітет	3
II. Журнал "Читань"	4
III. Матеріали	
<i>Володимир Перерва.</i> До питання про будівничих Свято-Миколаївського храму міста Біла Церква	5
<i>Євген Чернецький, Катерина Велика.</i> Домінік Ботані у світлі метричного запису про поховання його дружини Кароліни (1822 р.).....	10
<i>Олексій Стародуб, Леонід Лащенко.</i> Печатки й штампи військових підрозділів та інших організацій 1917–1919 років зі збірки Дениса Кириленка.	13
<i>Дмитро Карпуть.</i> Інформаційна кампанія німецької окупаційної влади по вербовці «остарбайтерів» в газеті «Дзвін».....	17
<i>Валентина Козаченко, Олександр Мартиненко, Олена Поліщук.</i> Історія Білоцерківського міського парку культури та відпочинку ім. Т.Г. Шевченка.	22
<i>Анатолій Бондар.</i> Шкільна освіта Білої Церкви 1944–1953 роки....	44

Оргкомітет

Загальна рада:

Людмила Діденко, директор музею, голова оргкомітету, заслужений працівник культури України, кандидат історичних наук

Вікторія Петренко, заступник директора музею з наукової роботи

Євген Чернецький, кандидат історичних наук, завідуючий відділом інформаційно-краєзнавчої роботи Білоцерківської міської ЦБС, старший науковий співробітник БКМ

Видавничий комітет:

Людмила Діденко, редактор

Вікторія Петренко, відповідальний за макет

Євген Чернецький, відповідальний за текст

Світлана Поплавська, комп'ютерна верстка та дизайн

LXI (61) Краєзнавчі читання імені о. Петра Лебединцева

Євген Чернецький,
кандидат історичних наук,
завідувач відділу інформаційно-краєзнавчої
роботи Білоцерківської міської ЦБС,
старший науковий співробітник БКМ
Катерина Велика,
асистент кафедри іноземних мов БНАУ

**Домінік Ботані у світлі метричного запису
про поховання його дружини Кароліни (1822 р.)**

В історії Білої Церкви була низка періодів, на які припав значущий структурний і будівельний розвиток міста, серед них стали останнє двадцятиріччя XVIII і перші п'ятнадцять років XIX століть. Йдеться про реалізацію масштабних проєктів тогочасного власника Білоцерківського графства Францишка-Ксаверія Браницького, на замовлення якого близько 1783 р. неподалік Білої Церкви розпочалося будівництво заміської резиденції Олександрія. Пізніше у Ставищі зведено мурований костьол св. Трійці, а в Білій Церкві в останні роки XVIII ст. були побудовані міська резиденція і два готелі, створено план Нового міста, втілення якого почалося в 1801 році. Останніми значущими будівельними проєктами цього періоду стали павільйони у Палацовому комплексі Олександрії та костьол св. Яна Хрестителя в Білій Церкві. Як відомо, будівництво костьолу було завершено в 1816 році.

Завдяки джерельній публікації Валентини Коломієць відомо, що впродовж 1796–1807 рр. архітектором на службі графа Ф.-К. Браницького був швейцарець італійського походження Домінік Ботані. Свідoctво, видане графом Францишком-Ксаверієм, містить дату початку його служби – 1796 р., а також свідчить, що на момент видачі цього документа 4 січня 1807 р. Д. Ботані продовжував обіймати згадану посаду¹⁶. На окреслене десятиліття припадає будівництво костьолу св. Трійці в Ставищі, малих архітектурних форм символічного парку в Олександрії, присвяченого найяснішому князю Г. О. Потьомкіну-Таврійському, а в Білій Церкві – ансамблю Зимового палацу, двох готелів, планування Нового міста та зведення Торгових

¹⁶ Коломієць В. Деякі документи про іноземців-службовців графів Браницьких на рубежі XVIII–XIX ст. Юр'ївський літопис. 2003. № 2. С. 74.

LXI (61) Краєзнавчі читання імені о. Петра Лебединцева

рядів (майбутнього БРУМу) в його центрі. Документально засвідчено роботи Домініка Ботані над плануванням і зведенням костюлу св. Трійці та Торгових рядів. Наразі лишається невідомим, до якого року Домінік Ботані лишався на службі графа Ф.-К. Браницького, а відтак лишається під питанням авторство павільйонів в Олександрії та костюлу св. Яна Хрестителя.

З біографії Домініка Ботані поза його діяльністю на посаді графського архітектора дотепер було відомо лише місце народження – місто Агре в Швейцарії. Ця інформація міститься у вже згаданому свідоцтві графа Ф.-К. Браницького, опублікованому В. Коломієць¹⁷. Відтак ми не знаємо, в якому віці Д. Ботані потрапив на службу до графа Ф.-К. Браницького, отже не можемо навіть припустити, який архітектурно-планувальний досвід він міг мати на той час, де його здобув. Також невідомою лишалася доля Д. Ботані після 4 січня 1807 року.

Відповіді на деякі з цих питань отримуємо з латиномовного запису в метричній книзі костюлу св. Яна Хрестителя від 30 жовтня 1822 року. Того дня настоятель цього костюлу Матеуш-Антоній Подгороденський провів обряд поховання Кароліни Ботаньової. Заздалегідь слід зазначити, що Домінік Ботані не згадується в цьому метричному записі, проте ми все ж чимало можемо дізнатися про нього завдяки згаданому документу.

Формант прізвища покійної Кароліни – Ботан[ьова], а також зазначення, що вона померла удовою, свідчить, що Кароліна була дружиною Ботані. Єдиним відомим нам білоцерківцем з таким прізвищем є Домінік Ботані, відтак ми доходимо висновку, що Кароліна була удовою саме по Домініку Ботані. Водночас згадка про Кароліну як удову свідчить, що її чоловік помер раніше. Перший запис про поховання у тій книзі, до якої була записана метрика про поховання Кароліни, датований 2 вересня 1822 року. Між цією датою і датою поховання Кароліни немає запису про поховання Домініка Ботані. Отже, якщо він був похований у Білій Церкві, що є цілком ймовірним, що це сталося до 2 вересня 1822 року.

Таким чином, виникає потреба шукати дані про смерть і поховання Домініка Ботані в Білій Церкві між 4 січня 1807 та 2 вересня

¹⁷ Там само.

LXI (61) Красназавчі читання імені о. Петра Лебединцева

1822 років, якщо припустити, що посаду графського архітектора Д. Ботані міг обіймати до своєї смерті.

З метричного запису від 30 жовтня 1822 р. випливає, що Кароліну Ботаньову поховали на Білоцерківському парафіальному цвинтарі. Вочевидь йдеться про римо-католицьке кладовище, розташоване тоді на певній відстані від північної межі Білої Церкви. У ХХ ст. його називали Польським кладовищем, і воно досі збереглося під плитами і газонами парку Слави. Можна припустити, що Кароліну поховали поруч з чоловіком.

Запис про поховання Кароліни містить її соціальний статус – "generosam", який можна перекласти як шляхетна. З початком ведення костельних метричних книг польською мовою в 1827 р. статус "generosus" почали писати як "urodzony", що було буквральним відповідником статусу "дворянин". Це свідчить, що Кароліна Ботаньова, а також її чоловік належали до найшанованішої частини білоцерківців, хоча Домінік Ботані, ймовірно, не приймав російського підданства, а відтак формально і не міг мати статусу російського дворянина.

Згідно з аналізованим метричним записом Кароліні на момент смерті вже виповнилося 58 років. Це означає, що вона народилася близько 1764 року. Відтак заміж вона могла вийти, найімовірніше, після 1780 року. Не маючи даних про її походження, зокрема про її уроджене прізвище, ми не можемо наразі навіть припустити, де саме відбулося вінчання Кароліни з Домініком. Кароліна могла бути як місцевою шляхтянкою, так і швейцаркою чи підданою однієї з іноземних держав, наприклад, Італії.

У будь-якому випадку ми можемо констатувати, що метричний запис про поховання Кароліни Ботаньової відкриває широкі перспективи поглиблення наших знань про архітектора Домініка Ботані, який відіграв значущу роль у реалізації масштабних будівельних проєктів графа Францишка-Ксаверія Браницького, зокрема в розбудові Білої Церкви та зведенні будівель, які й до сьогодні лишаються візитівками нашого міста.

Додаток. Метричний запис про поховання Кароліни Ботаньової

Białocerkiew oppidum. Anno Domini millesimo octingentesimo vigesimo secundo die trigesima octobris, Ego, Mathias Antonius Podhorodeński vicedecanus kiioviensis, deputatus wasylkoviensis, praepositus białocerkieviensis sepelivi in coemeterio parochiali

LXI (61) Краєзнавчі читання імені о. Петра Лебединцева

białocerkiewiensi generosam Carolinam Botaniowa viduam annum actatis
suae quinquagesimum octavum peragentem sacramentis munitam ptysi (?)
consumptam nullamque relenquentem prolem.

Держархів Житомирської обл. Ф. 737. Оп. 1. Спр. 13. Арк. 20.

Переклад

Місто Біла Церква. Року Господнього тисяча вісімсот двадцять
другого, дня тридцятого жовтня. Я, Матеуш-Антоній Подгороденський,
київський віце-декан, васильківський депутат, білоцерківський
настоятель, поховав на Білоцерківському парафіальному цвинтарі
шляхетну Кароліну Ботаньову, удову, якій минуло 58 років, яка
втратила (?) можливість отримання таїнств і не залишила потомства.

*Олексій Стародуб,
старший науковий співробітник БКМ,
провідний редактор
Білоцерківської міської ЦБС
Леонід Лащенко,
історик, краєзнавець*

**Печатки й штампи військових підрозділів та інших організацій
1917–1919 років зі збірки Дениса Кириленка**

Серед паперів Дениса Кузьмовича Кириленка (1887–1956), знайдених
в с. Кирдани Таращанського району Київської області С. Лащенком та
частково оприлюднених у статті О. Стародуба¹⁸, є низка документів,
завірені печатками різних установ першої половини ХХ століття.

У цій студії ми зосередимося на печатках українських та інших
інституцій періоду боротьби 1917–1921 років.

Денис Кириленко у 1910 р. був засуджений на каторгу.
Звільнений від покарання внаслідок Лютневої революції 1917 року.
Після звільнення пішов добровольцем до армії і був зарахований
рядовим до 3-ї роти 39-го Сибірського стрілецького запасного полку 5-ї
Сибірської стрілецької запасної бригади, що дислокувався у Томську.

¹⁸ *Лащенко Л.* Кирданський літописець. Таращанські етюди. Невигадані історії. Біла Церква: Видавець О. В. Пшонківський, 2011. С. 165–169; *Стародуб О.* Життєпис сільського інтелектуала Дениса Кириленка. Таращанські етюди. Невигадані історії. Біла Церква: Видавець О. В. Пшонківський, 2011. С. 170–218.